

Petar Bašić

O NEKIM KOLEBANJIMA U LITURGIJSKOME PREVOĐENJU

61

Služba Božja 3104.

1. UVODNE MISLI

U vremenskoj povezanosti s objavljivanjem 3. tipskoga izdanja Rimskoga misala (2002.) objavljena je Uputa "Liturgiam authenticam" o pravilnoj primjeni konstitucije o svetoj liturgiji (SC 36). Papa ju je odobrio 20. ožujka 2001. Uputa, peta po redu takve vrste, zamjenjuje sve prethodne. Donosi na jednome mjestu sve o priređivanju i objavljivanju tekstova za liturgiju na narodnim jezicima, pa tako i o samome prevođenju.

Uputa očito ima pred očima iskustvo s prvim izdanjima liturgijskih knjiga poslije Sabora i njihovu reviziju za nova izdanja koja bi ostala na snazi kroz duže razdoblje. Naglašava naime važnost stabilnosti liturgijskoga teksta i upravo zato potiče i naređuje da se on brižljivo pregleda: da se popravi i dotjera gdje je to potrebno radi vjernosti izvorniku ili s kojeg drugog razloga.

O prevođenju se govori pod brojem II.: najprije o općim načelima za bilo koje prevođenje (br. 19-33), a zatim o propisima vezanima za prijevode Svetoga pisma (br. 34-46) i drugih tekstova (br. 46-69). U općim načelima podcrtava se sakralnost liturgije i zahtijeva da se to i u prijevodima sačuva. Rimski obred ima vlastiti stil i ustrojstvo, u prijevodima treba i to sačuvati koliko je moguće. Na prvom je mjestu vjernost i točnost u prenošenju izvornoga teksta. Liturgija se ne obraća samo čovjekovu umu, nego cijeloj osobi. Zato treba čuvati simbole i slike, a ono što je u izvorniku rečeno uključno, u prijevodu ne treba izricati izrijekom niti pojašnjavati (usp. br. 28). Uputa potiče da se u prijevodima ne odričemo nepromišljeno riječi sačuvanih u

latinskome, a koje dolaze iz starih jezika, npr. amen, aleluja, Kyrie eleison (usp. br. 23).

Zatim govori o dodatnim odredbama za prevođenje biblijskih i drugih liturgijskih tekstova. Za Sveto su pismo načela, kako se moglo i očekivati, vrlo stroga, no u br. 46 ipak se kaže: "Gore utvrđene norme u pogledu Svetoga pisma valja, uz potrebne preinake, primjenjivati i na tekstove crkvenog sastavljanja." A u br. 47: "Budući da prijevod mora prenositi trajno bogatstvo molitava izraženih jezikom koji se, dakako, mora razumijevati u 'kulturnom kontekstu' kojemu je namijenjen, neka se ravna i uvjerenjem da istinska liturgijska molitva nije samo obilježena duhom te kulture, nego i ona sama pridonosi oblikovanju te kulture. Stoga je prirodno da se ona, do određene mjere, smije razlikovati od općega načina govora. Liturgijski prijevod koji prenosi dužnu vjerodostojnost i cjelovitost smisla izvornih tekstova, pridonosi oblikovanju sakralnog narodnog jezika, kojega su rječnik, sintaksa i gramatika svojstveni božanskom štovanju, ne gubeći pri tom snagu i vjerodostojnost koju ti elementi imaju u svakodnevnom govoru, ne propuštajući pri tom vršiti utjecaj na svakidašnji govor, kako je to bilo i kod jezika ranije evangelizacije."

Ton je Upute ponešto, što se lako zamijeti, različit nego svih prethodnih. Nakon primjera koje ćemo analizirati, a svi su od Upute stariji, bit će vjerojatno jasnije što Uputa želi postići.

2. TEKSTOVI

Za tekstove koje kanim analizirati izabrao sam misnu zbornu molitvu. Ona je vrlo karakteristična: daje sažetak slavlja pa je teološki redovito vrlo bogata. Uzet ću *zborne molitve Rođenja Gospodnjega*: mise bdijenja, polnoćke, zornice i danje mise.

Na prvo je mjesto stavljen latinski tekst najnovijega misala. Sve su molitve, uz male stilske i pravopisne ispravke, iste kao u misalu prije Sabora, osim zborne u danjoj misi koja je prije najnovije liturgijske obnove bila u "ofertoriju" (s dodatkom "per huius aquae et vini mysterium"). Slijede prijevodi na drugim jezicima: 2. talijanski, 3. francuski i 4. njemački, a poslije njih različiti hrvatski prijevodi: 5. Kniewaldov 1942., 6. RM 1973., 7. RM 1980. te 8. novi prijevod koji se ovdje predlaže.

a) Zborna mise bdijenja

1. *Deus, qui nos redemptionis nostrae annua expectatione laetificas, praesta, ut Unigenitum tuum, quem laeti suscipimus Redemptorem, venientem quoque Iudicem securi videre mereamur Dominum nostrum, Iesum Christum.*
2. O Dio, che ogni anno ci fai vivere nella gioia questa vigilia del Natale, concedi che possiamo guardare senza timore, quando verrà come giudice, il Cristo tuo Figlio che accogliamo in festa come Redentore.
3. Chaque année, Seigneur, tu ravives en nous la joyeuse espérance du salut; nous accueillons dans l'allégresse ton Fils unique qui vient nous racheter: quand il viendra nous juger, accorde-nous de le regarder sans crainte.
4. Gütiger Gott, Jahr für Jahr erwarten wir voll Freude das Fest unserer Erlösung. Gib, dass wir deinen Sohn von ganzem Herzen als unseren Retter und Heiland aufnehmen, damit wir ihm voll Zuversicht entgegengehen können, wenn er am Ende der Zeiten als Richter wiederkommt.
5. Bože, koji nas svake godine razveseljuješ iščekivanjem našega otkupljenja, podaj, da jednorodjenoga Tvoga, koga radosno primamo kao Spasitelja, sigurni ugledamo i onda, kad bude došao da sudi žive i mrtve.
6. Bože, ti nas svake godine veseliš dočekom rođendana našega Spasitelja, tvoga Jedinorođenca. Sada ga s radošću primamo kao Otkupitelja, a kad dođe suditi, molimo te, da ga bez straha ugledamo.
7. Bože, ti nas svake godine veseliš dočekom rođendana tvoga Sina. Sada ga s radošću primamo kao Otkupitelja: daj da ga bez straha ugledamo kao Suca.
8. *Bože, koji nas veseliš svakogodišnjim iščekivanjem našega otkupljenja, podaj da Jedinorođenca tvojega, kojega veselo primamo kao otkupitelja, zavrijedimo i kao dolazećega Suca sigurni ugledati, Gospodina našega Isusa Krista.*

b) Zborna mise polnoćke

1. *Deus, qui hanc sacratissimam noctem veri luminis fecisti illustratione clarescere, da, quaesumus, ut, cuius in terra mysteria lucis agnovimus, eius quoque gaudiis perfruamur in caelo.*

2. O Dio, che hai illuminato questa santissima notte con lo splendore di Cristo, vera luce del mondo, concedi a noi, che sulla terra lo contempliamo nei suoi misteri, di partecipare alla sua gloria nel cielo.
3. Seigneur, tu as fait resplendir cette nuit très sainte de clartés de la vraie lumière: de grâce, accorde-nous qu'iluminés dès ici-bas par la révélation de ce mystère, nous goûtions dans le ciel la plénitude de sa joie.
4. Herr, unser Gott, in dieser hochheiligen Nacht ist uns das wahre Licht aufgestrahlt. Lass uns dieses Geheimnis im Glauben erfassen und bewahren, bis wir im Himmel den unverhüllten Glanz deiner Herrlichkeit schauen.
5. Bože, koji si ovu noć rasvijetlio sjajem pravoga svjetla: uèini, molimo Te, da spoznavši na zemlji tajne ovoga svijetla, i na nebu uzmognemo uživati njegove radosti.
6. Gospodine, ti si dao da ove presvete noći zablista pravo svjetlo - Gospodin naš Isus Krist. To svjetlo na zemlji motrimo u otajstvima. Daj nam uživati njegove radosti na nebesima.
7. Bože, ti si ovu presvetu noć obasjao pravim svjetlom, Isusom Kristom. Mi smo na zemlji upoznali otajstvo svjetla: daj nam u nebu uživati njegovu radost.
8. *Bože, koji si dao da ova presveta noć sine bljeskom istinskoga svjetla, daj nam, molimo, i u nebu uživati radosti onoga kojega otajstva svjetla na zemlji spoznasmo.*

c) Zborna mise zornice

1. *Da, quaesumus, omniptens Deus, ut dum nova incarnati Verbi tui luce perfundimur, hoc in nostro resplendeat opere, quod per fidem fulget in mente.*
2. Signore, Dio onnipotente, che ci avvolgi della nuova luce del tuo Verbo fatto uomo, fa' che risplenda nelle nostre opere il mistero della fede che rifulge nel nostro spirito.
3. Dieu tout-puissant, en ton Verbe fait chair une lumière nouvelle nous envahit: puisqu'elle éclaire déjà nos coeurs par la foi, fais qu'elle resplendisse dans toute notre vie.
4. Allmächtiger Gott, dein ewiges Wort ist Fleisch geworden, um uns mit dem Glanz deines Lichtes zu erfüllen. Gib, dass in unseren Werken widerstrahlt, was durch den Glauben in unserem Herzen leuchtet.

5. Daj nam, molimo Te, svemogući Bože, da nova svjetlost Tvoje utjelovljene Riječi, koja nas osvjetljuje, odsijeva i u našim djelima, kao što po vjeri sjaji u duši.
6. Svemogući Bože, tvoja je vječna Riječ tijelom postala i nas ljude novim svjetlom obasjala. Molimo te: svjetlo koje po vjeri sja u našem duhu, nek se odrazi u našem životu i radu.
7. Svemogući Bože, ti nas obasjavaš novim svjetlom svoje utjelovljene Riječi. To nam svjetlo po vjeri sja u srcu: molimo te da odsijeva i u našem življenju.
8. *Daj, molimo, svemogući Bože: dok nas obasjava svjetlo tvoje utjelovljene Riječi, neka u našem djelovanju odsijeva ono što nam po vjeri sjaji u duši.*

d) Zborna danje mise

1. *Deus, qui humanae substantiae dignitatem mirabiliter condidisti, et mirabilius reformasti, da, quaesumus, nobis eius divinitatis esse consortes, qui humanitatis nostrae fieri dignatus est particeps.*
2. O Dio, che in modo mirabile ci hai creati a tua immagine, e in modo più mirabile ci hai rinnovati e redenti, fa' che possiamo condividere la vita divina del tuo Figlio, che oggi ha voluto assumere la nostra natura umana.
3. Père, toi qui as merveilleusement créé l'homme et plus merveilleusement encore rétabli sa dignité, fais-nous participer à la divinité de ton Fils, puisqu'il a voulu prendre notre humanité.
4. Allmächtiger Gott, du hast den Menschen in seiner Würde wunderbar erschaffen und noch wunderbarer wiederhergestellt. Lass uns teilhaben an der Gottheit deines Sohnes, der unsere Menschennatur angenommen hat.
5. Bože, koji si divno sazdao dostojanstvo čovječjega bića i još ga divnije obnovio, daj da se mi združimo s Božanstvom Onoga, koji se udostojao biti dionikom našega čovječanstva.
6. Bože, ti si čovjeka čudesno sazdao a još čudesnije obnovio. Daj, molimo te: učini nas dionicima božanstva Isusa Krista koji je danas čovjeku postao brat i drug.
7. Bože, divno si sazdao čovječje dostojanstvo, a još divnije ga obnovio: udijeli nam dioništvo u božanstvu svoga Sina, koji je rođenjem uzeo našu ljudsku narav.

8. *Bože, koji si dostojanstvo ljudske naravi i čudesno sazdao i još čudesnije obnovio, daj, molimo, da budemo subaštinci božanstva onoga koji se udostojao postati dionikom našega čovječstva.*

3. ZAKLJUČNE RAZMIŠLJANJA

Najprije se zapaža da je u sve četiri molitve u latinskome samo jedna rečenica, a velika većina prijevoda, ili gotovo svi, dijele je na više samostalnih cjelina, bilo točkom bilo točkom zarezom ili dvotočkom (tu tendenciju izrazito pokazuje hrvatski RM 1980). Ako se to čini s mjerom i u skladu s duhom i zakonitostima pojedinoga jezika, prijevod još uvijek može ostati vjeran izvorniku. Od izvornika najčešće udaljava ispremiještanje pojedinih dijelova, koje je redovito nepotrebno i nekorisno.

U latinskome tri molitve počinju sa “Deus, qui”. Sva tri puta zadržava odnosnu rečenicu talijanski, a njemački i francuski ni jedanput. U hrvatskome zadržava Kniewald i naš prijedlog (i jedan i drugi sva tri puta), druga dva niti jedanput. To bi pitanje u hrvatskome trebalo posebno razmotriti. Načelno se može reći da odnosna rečenica što je duža, to više smeta.

Svi prijevodi, opet osim Kniewalda i našega, nešto tumače dodavanjem ili mijenjanjem. Najrječitiji je primjer za to zborna danje mise: umjesto “onoga koji”, gdje je očito da je riječ o Isusu, talijanski, francuski i njemački imaju “tvoga Sina”, čime se molitva stilski oslabljuje, a promjenom se ništa ne dobiva na jasnoći.

U primjerima jednostavnog oslovljavanja Boga sa “Deus” prijevodi redovito dodaju koji atribut: milosrdni, vječni, naš Oče i sl., jedino talijanski dodaje samo uzvik: O Dio. Ponetko “Bože” nepotrebno mijenja u “Gospodine”. Tim dodavanjem ili mijenjanjem također se mijenja ton izvorne molitve i umanjuje se raznolikost. Nerijetko je prijevod u cjelini toliko slobodan da se jedva prepoznaje da je to ista molitva (v. npr. zbornu danje mise u talijanskom prijevodu).

Budući da je donesen usporedo tekst na različitim jezicima i različiti hrvatski prijevodi, razlike u pristupu lako se prepoznaju

pa nisam ulazio u pojedinosti. Možda izbor analiziranih molitava nije najsretniji: božićne su molitve veoma poznate, a i prevoditelji su vjerojatno pažljivije nego inače pristupili prevođenju. Da su izabrane koje druge, vjerojatno bi bilo više iznenađenja. Nadam se ipak da su i ovi primjeri pokazali kako se stare rimske molitve, koje često imaju vrlo zgusnut govor, mogu prevesti tako da prijevod bude blizak izvorniku i sadržajno i izričajno, što crkvene smjernice traže i preporučuju. Mislim pri tom na hrvatski jezik, a i drugi će jezici zacijelo morati barem razmotriti naputke Pete upute.